

Правен режим на използването на изкуствения интелект в образователния процес

Елица Куманова, Стела Даскалова

Legal Provisions Regarding the Application of Artificial Intelligence in the Educational Process

Elitsa Kumanova, Stella Daskalova

Abstract:

The law regulates social relations by providing legal structures through which factual actions can be transformed into normative relations. In the recent decades, the development of information and communication technologies contributed to the possibility of a different form of existence of legal reality, namely - digital or virtual reality. Its institutionalization should be concentrated on the process of establishing legal norms concerning artificial intelligence as a legal phenomenon. The next consequence is the obligation of state to ensure both the legal administration and the provision of resources for the implementation of AI in the educational process at all educational levels in higher schools in Bulgaria.

Keywords: artificial intelligence, digital reality, education

For contacts: Assoc. Prof. Elitsa Kumanova, University of Ruse, ekumanova@uni-ruse.bg

ВЪВЕДЕНИЕ

Основната цел на настоящия доклад е да предложи юридически модел на използването на изкуствен интелект в образователния процес. Предварителният етап на този процес на институционализиране е неговото осмисляне в контекста на дигиталното управление, а в един по-общ план и в контекста на дигиталната реалност. Предмет на изследването са проблемите относно преодоляването на законовата празнота по отношение на правната рамка на съществуване на изкуствения интелект и неговото прилагане в различни сфери на обществените отношения.

ИЗЛОЖЕНИЕ

През последните десетилетия в българската правна наука се оформя едно съвременно цивилизовано разбиране за същността на правото като сложен и противоречив социален феномен на човешката култура, което се характеризира със своята многобитийност. Тази многобитийност надгражда традиционните трансцедентни основания на правото и се насочва към институционализирането на една коренно различна реалност – дигиталната реалност.

Правото играе важна роля в подреждането на човешкото битие, в общуването по повод блага.²⁷ Правото съществува в сферата на дължимото и е относима към човешките ценности. Чрез тях то получава своята етична оправданост. В тази връзка смисълът на правния режим на изкуствения интелект трябва да се изследва чрез прилагане на аксиологическия подход. Ценностната ориентация

---

²⁷ Вж. Mayer, Т. (2002). *Reschtsphilosophie*. Wien –New York, S. 2.

като социален процес и като философска категория визира структурата и функциите на целенасочената дейност на индивидите. Смисълът на институционализирането на изкуствения интелект се интерпретира в контекста на идеята за общото благосъстояние или за общественото добро в свободното общество. Общото благосъстояние се определя като абстрактен ред, който осигурява на всеки член от обществото най-добър шанс да използва своите знания за свои цели.²⁸

Действащата правна уредба на принципите на образователния процес в се съдържа в Конституцията на Република България, в Закона за висшето образование, в Закона за предучилищното и училищното образование, както и в различни постановления, наредби и инструкции.

Съгласно разпоредбата на чл. 23 от Конституцията държавата създава условия за свободно развитие на образованието. Правото на образование е прогласено като основно право на гражданите в разпоредбата на чл. 53 ал.1. Съгласно нормите на Международния пакт за икономически, социални и културни права образованието трябва да бъде насочено към пълното развитие на човешката личност и усещането за нейното достойнство.

Образователната функция на държавата като проявление на нейната социална същности е свързана с множество аспекти на различните етапи на образователния процес. Чрез институционализирането на дигиталната реалност е необходимо да се създаде адекватен правен режим относно използването на изкуствения интелект в образователния процес. Създаването на правна рамка се свързва с посочване на признаците на изкуствения интелект като самостоятелно обективно съществуващо явление; проследяване на възприемането на изкуствения интелект в образователния процес, което завършва с неговото юридизиране в националното законодателство.

„Понятието изкуствен интелект днес срещаме и чуваме твърде често ...Изкуственият интелект е високоинтелектуален предмет на човешката дейност. Това по същество е разработка на систематична теория за интелектуалните процеси. Това е наука за създаване на машини за извършване на неща, за които се изисква интелигентност, ако се извършваха от човека.“²⁹ А “човекът е мярка за всички неща – за съществуващите, че съществуват и за несъществуващите, че не съществуват”.³⁰

Терминът "изкуствен интелект" е утвърден като научно понятие през 1956 г., за да представи идеята за създаване на машина, която може да извършва интелектуални задачи, по сходен начин като задачи, извършвани от човек.³¹ Тази идея следва да се интерпретира, като се създаде легална дефиниция за изкуствения интелект в съответствие с източниците на правото на Европейския съюз.

---

²⁸ Вж. Hellwig, H. J. (2007) The US Concept of Corporate Governance under the Sarbanes-Oxley Act of 2002 and Its Effects in Europe. *European Company and Financial Law Review*. Vol. 4 No 3.

²⁹ Папазов, Н. (1988) Япония от самурайския меч до изкуствения интелект. С., с. 9

³⁰ Вж. Протагор. (1992) В: Антология по философия. С., с.159.

³¹ Кожухаров, М. Изкуствен интелект: основни концепции. [URL:https://www.researchgate.net/publication/377768100-IZKUSTVEN_INTELEKT_OSNOVNI_KONCEPCII](https://www.researchgate.net/publication/377768100-IZKUSTVEN_INTELEKT_OSNOVNI_KONCEPCII) [accessed Mar 06 2024].

За да съществува и действа правото като ефективен ред, самото то трябва да бъде подредено в устойчива система чрез обособяване на предмета, който уреждат разпоредбите на отделния правен източник: определен вид обществени отношения се уреждат цялостно и само с един закон; нормативни актове на изпълнителната власт по прилагане на закон следват неговото съдържание.

Юридизирането на едно социално явление означава неговото абстрахиране като модел и включването му като част от системата на правото. По този начин съответното социално явление получава и правно значение, става компонент на правото. По отношение на изкуствения интелект юридическото разрешение е предпоставено – изкуствения интелект имплицитно включва в своето съдържание различни системи и се юридизира като компонент на дигиталната реалност.

Дигиталната реалност, изследвана в българската правна теория като виртуална реалност, се разглежда като идеално явление.³² В инструментален аспект, виртуалната правна реалност обединява взаимодействащи си информационни системи и технологии, бази данни, средства за обмен и удостоверяване на електронни съобщения, технологии за идентификация.”³³

Европейската комисия подчертава огромния потенциал на изкуствения интелект и съответното му институционализиране. Правното основание е на първо място член 114 от Договора за функционирането на Европейския съюз, в който се предвижда въвеждането на мерки, които да гарантират изграждането и функционирането на вътрешния пазар.

Европейския съюз е динамично развиваща се международна организация, в която непрекъснато се осъществява процес на правотворчество. В този аспект Европейския съюз разполага с нормативна уредба, която предопределя глобалния стандарт за ориентиран към човека изкуствен интелект. С Общия регламент относно защитата на данните се гарантира висок стандарт за защитата на личните данни и се изисква прилагането на мерки за гарантиране на защитата на данните по подразбиране и още на етапа на проектирането.

С Регламента за свободното движение на лични данни се премахват пречките пред това движение и се осигурява обработката на всички категории данни навсякъде в Европа. Неотдавна приетият Акт за киберсигурността ще помогне за укрепване на доверието в онлайн пространството, а предложеният регламент за неприкосновеност на личния живот и електронните комуникации има същото предназначение. През 2021 г. започват процедурите за приемане на Регламент на Европейския парламент и на Съвета за определяне на хармонизирани правила относно изкуствения интелект.

Системният анализ на нормативните актове, които регулират правото на образование на българските граждани и респективно, задълженията на образователните институции заключава, че няма нормативна уредба на използването на изкуствения интелект. Налице е празнота в правото като израз на пълно или частично отсъствие на правни норми (повели) по отношение на конкретни обществени отношения, които предполагат, допускат и изискват правна регламентация. В двата основни нормативни акта – Закона за висшето

---

³² Кискинов, В. Към понятието за виртуална правна реалност. сп. Съвременно право, бр.№3/2014, с. 9.

³³ Кискинов, В. Функции на виртуалната правна реалност. сп. Съвременно право, бр.№2/2015, с. 7.

образование и Закона за предучилищното и училищното образование не е регламентирано използването на изкуствен интелект.

Българското законодателство се основава на принципа на йерархията на източниците на правото и на първо място на йерархията на нормативните актове. В основата на създаването на правен режим на използването на изкуствения интелект следва да бъдат актовете на Народното събрание. Като стандарт за използването на изкуствен интелект е необходимо той да бъде включен първоначално в съдържанието на следните закони - Закона за електронното управление, Закона за електронната идентификация и Закона за киберсигурност. Приложението на разпоредбите *de lege ferenda* (бъдещите разпоредби) следва да бъде заложено като стандарт за използването на изкуствения интелект в образователния процес.

Следващите по степен нормативни актове са нормативните актове на органите на изпълнителната власт с правотворческа компетентност, а именно Министерския съвет и министрите. В момента действат различни постановления, правилници и наредби, които регламентират различни аспекти на използването на изкуствен интелект само при различни административни процедури. Акцентът е върху юридическите изисквания за мрежова и информационна сигурност.

В последните десетилетия Народното събрание и Министерския съвет приемат различни решения, като своята същност тези актове нямат нормативен характер, но след приемането на България в ЕС с тях се въвеждат различни стратегии. В сферата на образованието в последните години са приети Актуализираната Стратегия за развитие на електронното управление в Република България 2019–2025 г. и Националната пътна карта с дейности по сътрудничество с ОИСР за тригодишния период от 2023г. до 2025 г. пренос на научните изследвания в политиките за качествено и приобщаващо ранно детско развитие и предучилищно образование.

Решения, свързани с изкуствения интелект са също така Решение № 577 на МС от 17.08.2018 г. за одобряване на национални научни програми; Решение № 755 на МС от 25.10.2023 г. за одобряване на Списък с приоритизирани искания от 2023 г. за получаване на подкрепа по Инструмента на Европейския съюз за техническа подкрепа; Решение № 424 на МС от 26.05.2021 г. за одобряване на резултатите от националната процедура за подбор на проектни предложения за Европейски цифрови иновационни хъбове в България.

С оглед постигането на правна сигурност посочените проблеми следва да намерят своята правна рамка чрез нормативно постановление на Министерския съвет. Неговата правна същност е в разпоредбата на чл. 6 ал. 2 от Закона за нормативните актове, за да уреди съобразно законите неуредени от тях обществени отношения в областта на неговата изпълнителна и разпоредителна дейност. В този смисъл заложените в стратегиите, пътните карти и програми модели на правнозначимо поведение ще представляват нормативна рамка.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Представителят на класическата философска школа Платон е достигнал до извода, че „това, което хората знаят е резултат от предишни знания, останали

трайно в ума им.”³⁴ Правните отношения все повече се осъществяват във виртуалната реалност като нефизическа реалност, създадена чрез информационни и комуникационни технологии. Нейното институционализиране чрез правните източници се явява ключово предизвикателство за българския законодател. Необходимо е да се утвърди прилагането на мултидисциплинарен подход при юридизирането на отделните ѝ компоненти като цяло и на първо място – на тенденцията за използването на изкуствения интелект в образователния процес.

ЛИТЕРАТУРА

1. Mayer, T. Reschtsphilosophie. Wien –New York, 2002, S. 2.
2. Hellwig, H. J. (2007) The US Concept of Corporate Governance under the Sarbanes-Oxley Act of 2002 and Its Effects in Europe. European Company and Financial Law Review. Vol. 4 No 3.
3. Papazov, N. (1988) Yaponiya ot samuraiskiya mech do izkustveniya intelekt. Sofia:Otechestven front, p. 9.
4. Protagor. (1992) V: Antologiya po filosofiya. Sofia:Prosveta, p. 159.
5. Kozhukharov, M. Izkustven intelekt: osnovni kontsepsi. URL:https://www.researchgate.net/publication/377768100_IKUSTVEN_INTELEKT_OSNOVNI_KONCEPCI [accessed Mar 06 2024].
6. Kiskinov, V. (2014) Kam ponyatiето za virtualna pravna realnost. V: Savremenno pravo, vol.3, p. 9.
7. Kiskinov, V. (2015) Funktsii na virtualnata pravna realnost. V: Savremenno pravo, vol.2, p. 7.
8. Chomski, N. (2012) Ezik i mislene: nyakoi razsuzhdeniya vŭrkhu vechnite temi. V: Studii za ezika i filosofiyata na uma. Sofia:Lik, p. 191.

---

³⁴ Вж. Чомски, Н. (2012) Език и мислене: някои разсъждения върху вечните теми. В: Студии за езика и философията на ума. С., с. 191.